

Z drugačnimi negovalnimi modeli do boljšega lesa

Mag. F. Ferlin je v prispevku "Ali potrebujemo drugačne, tuje negovalne modele za pridobivanje boljše kakovosti (bukovega) lesa?" (Gozdarski vestnik št. 7-9), brez strokovnih argumentov zavrnil ponujene metode o racionalnejši gozdni proizvodnji listavcev, objavljene pod gornjim naslovom v 6. številki isti revije. Zlasti pa ga je zbudila kritika obstoječe gozdarske politike, katero je tudi sam krojil.

Temeljna naloga slovenskega gozdarstva je zadovoljevanje družbenih potreb, med katerimi je na prvem mestu les in z njim ustvarja gozdarstvo edine prihodke. Slovenija je dokaj osiromašena in bo za vstop med evropske narode potrebovala vsak še tako skromen prispevek ali resurs. Ne bomo si mogli privoščiti razkošja in zanemariti možnost, ki nam jo brezplačno ponujajo sončni žarki. Še večja sramota pa bi bila, če bi nam naši nasledniki očitali, da nismo vseh razpoložljivih fotonov sončne energije racionalno prelili v nove vrednosti. Tako je že pred več kot sto leti učil ruski fiziolog K. A. Timirjazev.

Odkar se je bukovina pojavila kot tehnična surovina, se les z rdečim srcem prodaja po najnižjih cenah. Lesna industrija takega lesa ne more uporabiti in oplemeniniti, lastnikom gozdov pa ne prinaša pričakovanih koristi. Iz naših gozdov prihaja vedno več slabega lesa in ker že danes ni kam z njim, ga moramo izvažati po cenah, ki komaj krijejo proizvodne stroške. Najbolj kakovostne gozdne proizvode pa moramo uvažati in to celo iz držav, ki nimajo take gozdarske tradicije kot Slovenija. Slab les spremlja vrsta katastrofalnih posledic: nizko dodano vrednost, boren kosmati domači proizvod, nizko izobrazbeno zahtevnost, skromno stopnjo zaposlenosti in okrnjene storitvene dejavnosti.

Oboževanje strokovne, ekonomske in tehnološke zaostalosti ter nesposobnosti prilagajanja na spremembe, nas potiska v gospodarsko zaostalost in duhovno odvisnost. Tehnološki razvoj gozdarstva in lesne industrije se oblikuje izven Slovenije in še tisto malo kar ga imamo propada. Odrekanje visoki vrednostni pridelavi je bedno, saj pomeni, da smo se sprijaznili s pritlehnostjo, pomeni pa tudi, da bomo še naprej poceni prodajali znoj in žulje tujcem, mi pa bomo za deset- in večkratno ceno kupovali njihovo znanje vgrajeno v naš les, in

namesto da bi denar pritekal k nam, bo cash flow odtekal iz naše države.

Obstoječi negovalni in načrtovalni modeli, ki smo jih v slovenskem gozdarstvu uveljavili v drugi polovici prejšnjega stoletja, niso prilagojeni spremembam globalnega lesnega tržišča. Človeku je tako kot vsakemu živemu bitju vrojena težnja po rasti in razvoju, eno in drugo pa ni nič drugega kot spreminjanje obstoječega. Ubiranje novih poti je tudi zanimivejše kot hoja po utečenih tirnicah. Zagovarjanje arhetipskih matric, temelječih na tradicionalnih ritualih, se prej ali slej izkaže za nerodovitno. Nove ideje in nova spoznanja se ne rojevajo v trdovratnem odklanjanju sprememb in v mirnem zatišju tradicionalnih modelov, temveč zgolj v uporu zoper preživetvo.

Iskanje optimalne poti med sanjskimi koncepti in izkoriščanjem proizvodnih potencialov je etično vprašanje, ki bi ga morala politično in s širokim družbenim konsenzom, rešiti vsaka demokratična družba.

Trditev, da je sedanja organiziranost gozdarstva ustrezna, je namreč daleč od resnice; kajti posledice slabe gozdarske politike so splošno znane in otipljive:

- obseg negovalnih del ne dosega niti polovico načrtovanih,
- realiziramo samo 2/3 etata,
- lesna zaloga se povečuje in kopiči na malo-vrednem in tanjšem lesu,
- zastala je gradnja prometnic (po odprtosti zaostajamo za 100 % za srednjevropskimi državami),
- zaradi slabega vzdrževanja opreme propadajo velikanski vložki, ki jih je gozdarstvo, v preteklih letih namenilo v razvoj,
- konkurenčna sposobnost slovenskega gozdarstva nazaduje,
- poslabšalo se je gospodarjenje z divjadjo,
- zamrle so vse naravovarstvene, infrastrukturne in socialne dejavnosti,
- že od prej skromen obseg uporabnih raziskav se je dramatično zmanjšal,
- razvrednoteno je gozdarsko šolstvo,
- slovensko gozdarstvo stagnira na tehnološkem področju,
- vloga, pomen in ugled stroke so na najnižji možni ravni.

Gozdarstvo je gospodarjenje z naravnimi viri, to je načrtno in optimalno izkoriščanje le-teh v korist celotne družbene skupnosti. Načrtovanje je uspešno le tam, kjer so cilji jasno opredeljeni in medsebojno usklajeni. Če niso zastavljeni realno oziroma če niso v določenem času uresničljivi, so utopični. S cilji je vedno križ, naporno jih je sestaviti, še težje pa jih je doseči. Izhajati morajo iz različnosti ekosistemov, te pa spoznamo s pomočjo vegetacijskih ved. Čeprav vsebuje fitocenologija mnoge degenerativne pojave, ostaja najprimernejša metoda za opredeljevanje mikrorastišč. Razvojni cilj racionalnega in sonaravnega gospodarjenja je potencialna naravna vegetacija. Gozdarski politiki so fitocenologijo zavrgli, kar je strokovna napaka in sramota naše stroke. Zavedati bi se morali, da lahko samo gozdar, ki je podkovan z ekološkimi informacijami sestavlja realne načrte in pretvarja ekološke danosti v smiselne ekonomske učinke. Mnogi znajo drevo posekati, razrezati in prodati, toda malo je takih, ki znajo z najmanjšimi vložki, s pomočjo biološke avtomatizacije, vzgojiti visoko vredne proizvode.

Gozdarstvo povsod po svetu deluje v mejah ekonomičnosti, njen osnovni cilj je: s čim manjšimi stroški pridelovati čim večje vrednosti. Slovensko gozdarstvo ne bo napredovalo, če si ne bo zastavilo ambicioznejših ciljev. Proizvodni cilji bi morali biti tehtno izbrani v povezavi z etiko visoke produktivnosti, visoke vrednostne pridelave ter razumno dologoročno strategijo, ki bo temeljila na ekoloških danostih ter na usposobljeni delovni sili. Naša geografska majhnost nam v evropskem tržnem prostoru ne nudi veliko možnosti, temveč samo posamezne tržne niše, ki jih lahko zavzamemo s kakovostnimi izdelki (listavci).

Nerazumno podcenjevanje rastiščnih potencialov in iz tega izhajajočega vztrajanja na edino "obvezujočem" zastornem gospodarjenju, pomenu vračanje šablon v gozdove. Okorna in preživela vreja pod zastornem ni skladna s sonaravno (edina izjema je jelka), o čemer je že I. 1886 pisal Karl Gayer. Gozdarska zgodovina pozna kar nekaj podobnih in neuspešnih direktiv: Judeichovo sestojno gospodarjenje, Wagnerjevo zastorno sečnjo, Philippsovo klinasto zastorno sečnjo itd. Vse so bile ponesrečeno uveljavljene po metodi "poskusa in zmote" (Trial & Error). Zastorno gospodarjenje gre namreč vedno v prid agresivni bukvi. Pospešuje pojav rdečega srca ter poleg tega

izrinja vse ostale vrednejše listavce: od breze, divjega sadnega drevja, plemenitih listavcev do hrastov in drugih minoritetnih vrst ter vodi razvoj gozdov v čiste in vrstno osiromašene enodobne sestoje.

Vegetacijska veda ni samo temelj gozdarskega načrtovanja in gozdnogojitvenega ukrepanja temveč je odličen pomočnik pri varovanju narave. Slovensko gozdarstvo bo moralo prenehati dokazovati svojo "zelenost" s praznim besedičenjem, ampak se bo moralo lotiti odmevnih in konkretnih dejanj na terenu, z otipljivimi akcijami in s konkretnim varovanjem povsem določenih delov gozdov. Medtem ko smo se uspravali v utvarami o "najboljšem" gozdarskem zakonu in "utopičnem razvojnem programu", so evropski gozdarji podrobno raziskali vegetacijo svojih gozdov in pri tem izločili zanimive biotope, inventarizirali redkosti in vrstno različnost, vzpostavili ničelno stanje gozdnih rezervatov in primerjalno stanje v referenčnih gozdnih združbah. Evropske države in med njimi tudi Slovenija so se na ministrskih konferencah v Strassburgu (1990) in v Helsinkih (1993) obvezale za ohranitev narave, posebej gozdov, divjih živali in rastlin. Programe, sklepe in kriterije varovanja so kasneje povezali v panovropsko mrežo varovanih območij Natura 2000 (direktiva 92/43/EWG z dne 21. 5. 1992 je vsakomur dostopna na internetu).

Tudi certificiranje, za katerega se zavzema kolega Ferlin, ne rešuje domačih gozdarskih problemov in ne izboljšuje kakovosti lesu. Evropske države so ga v osemdesetih letih uvedle zaradi bojkota tropskih lesov in v nameri, da bi preprečile uničevanje deževnih pragozdov; kasneje pa je bilo kot Pan-European Forestry Certification System (PEFC) naravnano v uveljavitev trajnostnega gospodarjenja, kar smo slovenski gozdarji udejanjili že pred skoraj pol stoletjem, ponekod pa že prej. Na evropskem trgu bi naleteli izdelki z blagovno znamko "les iz slovenskih gozdov" na večji odziv, z njimi bi lahko dosegli odličnost in si izboljšali ugled ter prepoznavnost. Z visoko vrednostno pridelavo je povezana ekonomska moč države, ki je edina opora nacionalne samobistnosti in samostojnosti. Nenazadnje ne kaže prezreti dejstva, da se tudi stroka ne more razvijati brez eksistenčnih gmotnih dobrin.

V slovenskem gozdarstvu ni nobene povezave med besedami in dejanji, na vseh ravneh

opazamo razkorak med načrtovanim in opravljenim, zato so kazalci razvoja naših gozdov obrnjeni navzdol.

Ideji sonaravnega gozdarjenja ni sledilo lovstvo. Z lovci smo sklenili Faustovsko kupčijo in dopustili razmah nehumanega in neetičnega trofejnega lovstva ter hlevsko vzgojo divjadi. Povečana ponudba hrane je povzročila povečanje njihove številčnosti, s tem pa tudi škode. S krmljenjem slabijo genetske navade iskanja hrane in prirojena bojazen pred človekom.

Racionalno, vrednostno in sonaravno delo z gozdovi zahteva več znanja, odgovornosti, skupinskega dela, inovativnosti in kreativnosti. Zbirokratizirana in nemotivirana državna gozdarska služba ne zagotavlja nobenega od teh zahtev, zato je odveč bojazen, da bi se v kratkem karkoli spremenilo ali celo izboljšalo. Sprememba miselnosti je dolgotrajna in naporna, zlasti če prevladuje prepričanje, da nas drugi s svojimi uspehi ogrožajo, namesto da bi se iz njih učili in jih posnemali.

mag. Mitja CIMPERŠEK

Strojna sečnja v Sloveniji

Razmišljanja ob posvetovanju.

»...preveliki nagnjenosti k sprejemanju in posnemanju vsega tujega, ... h kateremu so se slovanska srca od vekomaj nagibala, tako da jim je bilo vse inozemno vedno bolj pogodu kot pa domače; ...«

M. Pleteršnik: Slovanstvo, 1870.

Slučajno sem dobil v roke Zbornik referatov s posvetovanja. Zadeva me je pritegnila. Posvetovanju nisem prisostvoval. Ne poznam razprave niti zaključkov. Ob prebiranju referatov so se mi po glavi motale vsakovrstne misli. Nekaj jih posredujem v tem zapisu.

1. Kaj je strojna sečnja? Je to le strojna sečnja, strojno (motorna žaga je že dolgo orodje sekača) podiranje drevesa in izdelovanje sortimentov? Ali je s tem mišljen cel proces: od podiranja drevesa do oddaje sortimentov, pri katerem vse ali le nekatere postopke sečnje in izdelave drevesa opravimo s primernimi stroji? Oboje je lahko prav, saj tudi že sedaj velikokrat v nepogobljenem in površnem govoru s pojmom sečnja označujemo vse postopke pridobivanja sortimentov. Sporazumeti se moramo, da ne prihaja do brezpotrebne zmede. V izogib zmede, večina avtorjev za tako delo uporablja izraz »visoka tehnologija« in z njim misli vse faze gozdnega dela. Tako bom ravnal tudi sam. Se pa strinjam tudi z izrazom »strojna sečnja«, če s tem razumemo visoko mehanizirano pridobivanje lesa s sodobnimi stroji.

2. Pred kakimi tridesetimi leti je I. Samset obelodanil svoj zakon o stopničasti (diskontinuirani) evoluciji v gozdarstvu. S tem je prilagodil zakon padajočih donosov in zakon vrednosti, ki sta v gospodarstvu poznana vsaj že dve stoletji, razmeram v gozdarstvu po letu 1950. Zakon pravi, da stroški posamezne tehnologije naraščajo hitreje od njene proizvodnosti. Zato vsaka tehnologija postane s staranjem nedonosna. Vsaj takrat, če ne že prej, jo je potrebno zamenjati z novo. Ta je običajno veliko dražja. Njena proizvodnost pa je toliko višja, da je gospodarna. Severnjaki, od koder Srednjeevropejci že dolgo presajamo njihove tehnologije, se po tem ravnajo.

3. Razvoj v Srednji Evropi je dolgo dopuščal domnevo, da bo šlo drugače kot na severu. Kazalo je da bo, zaradi skrbi za ekološke in socialne funkcije gozda, družba pokrila razlike med cenami in stroški dela v gozdu in tako omogočila gospodarnost gozdarstva. Tu ne gre za solidarnost znotraj gozdarstva, ko se z različnimi instrumenti (gozdni sklad, biološka amortizacija, subvencije ipd.) preliva denar od še kolikor toliko donosnega gozdarstva k onemu, ki je že pod črto. Gre za to, da družba s sredstvi izven gozdarstva, plača gozdarstvu skrb za neproizvodne funkcije gozda. Te, natančneje omejitve pri ravnanju z gozdom, ki jih postavlja zagotavljanje neproizvodnih funkcij, tudi povzročajo težave pri gospodarnosti (so jih tudi do sedaj). Tudi sam sem bil mnenja, da bo družba pokrila »nadstrošek« in tako razlagal študentom. Očitno sem se motil.